

23.49x33.09	1	עמוד 17	מקור ראשון - שבת	08/12/2023	88503116-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

מציירים לנו שפם

באמצעות אופנת השפמים, החיילים מסמנים לאויב ולעצמם שהם נוטשים לרגע את השיח המטריארכלי וחוזרים לחשוב בדרך גברית ולאומית

חיילי צה"ל באזור הצפון, השבוע צילמו: יח"צ מחלקה 2 חרמ"ש מסייעת 8112

כלי, הצפיפות והזיהום, ישראל היא מקום טוב לילדים, בזכות עוצמתן של נשותיה האימהותיה. הדאגה לילדים בישראל אולי אף מוגזמת מעט. צה"ל הפסיק מוזמן להיות "צבא העם", והפך למקום שבו נמצאים "הילדים שלנו". ההיסטוריה הצבאית של השנים האחרונות מלמדת על כשל מטריד בה תנהלות הביטחון הישראלית: במקום לסכן חיילים בהגנה על אזרחיה, מעדיפה ישראל לסכן אזרחים כדי לשמור על חייליה. נראה שבחשיבה הישראלית, מאחר שהחייל הוא ילד של מישור, חייו יקרם לפחות כמו אלה של אזרח, שברוב הפעמים כבר אינו ילד של אף אחד. האלוהים של הישראלים מרחם על הילדים. לאור דברים אלו נראה אפוא כי הן עדינותם של הגברים היהודיים, הן הדומיננטיות של הנשים והן חשיבות הילדים בחברה היהודית, מסמנים כולם לאותו כיוון – מטריארכליות.

למי יש יותר כבוד

דברים אלה עלולים להתפרש כבלתי תקינים פרי ליטית, אבל אני מבקש מהקוראים הנכונים להשעות לרגע את השיפוט, ולזכור שבסופו של יום אירועים חשובים המערכים העדפות מגדריות, אינם מתנהלים בהכרח על פי חוקיה של התקינות הפוליטית המגדרי, אלא בהתאם לשיח מגדרי שמרני ואוניברסלי. כך, למשל, באירוע השבת החטופים עמדה ישראל על כך שילדים ישוחררו עם אימותיהם; האבות נותרו מאחור.

חברה מטריארכלית מאמצת אורח חשיבה נשי. גם נשים יכולות להרוג, כפי שהתברר במלחמה הנוכחית מעבר לכל ספק, אבל אין זה טבעי להן. כנותנות החיים, הן לרוב תבקשנה לשמור עליהם. באופן עקי רוני, מוות ומלחמות הם עניינים של גברים. אין זה מקרי שרוסיה, אחד המקומות הפטריארכליים ביותר באירופה, שהוליד את מחאת להקת הנשים "פוסט ריוט" נגד שלטונו הפטריארכלי של פוטין, השואב לגיטימיות בין השאר מתמיכת הפטריארכיה של הכי נסייה הרוסית – היא שגררה את אירופה כולה למלחמת. מה. הרצחנות של חמאס ודאעש גם היא אינה מקרית. החברה המוסלמית היא פטריארכלית באופן קיצוני, ומדירה נשים מהמרחב הציבורי. מציאות זו מאפשרת לגברים לפעול באלימות קיצונית מבלי שנשים יתעצבו, יבקרו או יעזבו.

במציאות זו, נראה שהחיילים הישראלים משתמשים בשפמים כסמן גברי. באמצעותם הם מסמנים לאויב, לחברה הישראלית ולעצמם, שהם נוטשים לרגע את השיח המטריארכלי מקדש החיים שהם מורגלים בו, והופכים להיות רצחניים. שהם רוצים ומרגלים להרוג.

ומה הקשר בין התופעה הזאת ובין דגלי הלאום וכבוד? מטריארכליות מעדיפה את המשפחה, השבת והקהילה על פני הממלכה; קשה לה לעכל את רעיון המדינה. אין זה מקרה שמדינת ישראל כמעט התפרקה לגורמים בשנה האחרונה. המטריארכליות דוחה את הערכים הפטריארכליים שעומדים בבסיסה של כל מדינה: היררכיה, כבוד, משמעת, צייתנות, הרתעה. בסוף המאה ה-19 החליטו אחד העם וברדיצ'סקי, שני הוגים ציוניים מרכזיים, כי בהרצל, חוזה המדינה, לא נותר דבר מן היהודי, וזאת משום שבמחוזות שכתב הוא תיאר יהודים שיוצאים לדוריקר כדי להילחם על כבודם. כבוד, טענו, אינו חלק מהאתוס היהודי.

טוב עשו אפוא החיילים שגירלו שפם, וטוב עשו בשידורי קשת שחיקו ערכים פטריארכליים אלה של כבוד, אומה ומדינה, ולו באופן מלאכותי. כדי לנצח במלחמה אנתנו צריכים לחשוב מדינה, לחשוב ממלכת, לחשוב פטריארכלי, ולו באופן זמני. להפוך לרגע למדינה קטנה עם שפם. אל דאגה, אחר כך כבר נוריד אותם. ●

ארץ קטנה עם שפם

מגידול השפמים ועד תליית הדגלים - החברה הישראלית, שאימצה עם השנים אופי מטריארכלי, עוטה על עצמה בעת המלחמה סממנים גבריים פטריארכליים, הנדרשים לתקופה זו

/ רמי קמחי /

המודרני, מזכיר שתי תופעות שעשויות לספק רמזים לפענוח ההקשר. לגבר היהודי, קובע בויאריץ, גבריות מעודנת. אחת הדוגמאות שהוא מביא לכך היא לחיי צה"ל היד האופיינית לבחורי ישיבה. אין זאת לחיצת היד ההדוקה והכוחנית של הגברים בחברות הפטריארכליות הקלאסיות, שאמורה להוכיח כוח ולהפיץ על הרתעה, אלא מין ליטוף אגבי מעודן, שמלמד על רכות ויכולת הכלה.

תופעה שנייה היא מעמדן של הנשים. לנשים, טוען בויאריץ, היה תמיד מעמד חזק בחברה היהודית. שילוב של היים כמיעוט מדוכא וחובת לימוד התורה לגברים, הפך את האישה למנוע כלכלי מרכזי בחברה היהודית, ולפיכך גם לדמות הדומיננטית דהיפקטו במשפחה היהודית המסורתית. במאה ה-16, כאשר בחברה הנוצרית היה זה חוקי לבעל להכות את אשתו אם הייתה "בלתי ממושמעת", והחוק הגביל רק את קוטר המקל שמוותר היה לבעל להשתמש בו לשם כך, נשים יהודיות ניהלו בתי הרושת, ודונה גרציה, האלי מנה היהודייה המומרת, הייתה אחד האנשים העשירים ביותר באירופה והלוותה כספים למלכים.

העוצמה הזו קשורה כמובן גם למיתוס של האימא היהודייה, שמגינה על ילדיה באינטנסיביות רבה יותר לעומת אימהות בנות לאומים אחרים. אבל אין זה משום שהיא אוהבת את ילדיה יותר, אלא משום שהיא יכולה; מעמדה האיתן במשפחה מאפשר לה זאת. נדמה כי החברה בישראל הטמיעה עוצמה נשית זאת ונתנת לה ביטוי. אין זה מקרי, למשל, שבסקר בינלאומי מ-2015 שנועד לקבוע מהו קום הטוב בעיר לם לגידול ילדים, דורגה ישראל במקום הרביעי. די להסתובב בחובות הערים הגדולות ולראות את הגיינות עם מתקני המשחקים, או לשוטט בתלביביב ביום שישי בבוקר ולראות את האבות הצעירים דוחפים עגלות של תינוקות, לאחר שהשאירו את האימהות בבית לנוח – כדי להבין שלמרות הטרור, הקושי הכלי-

לאורך המאה ה-19, המאה של הלאומים, מקובל היה לדבר על אופי לאומי המייחד כל עם. במאה העשרים, בעקבות הרצחנות של האידיאולוגיה הנאצית, שהצביעה על אופי "האומי" תי" של העם היהודי, כמו גם של עמים אחרים, שיח זה יצא מהאופנה וסומן כגזעני. ואולם, אף שהריס" ציפלינה המרעית של האנתרופולוגיה סבלה קשות מהשיח הפוסט-קולוניאלי שאינו מאמין בביקורת בין-תרבותית, ושהפך חלקים גדולים ממנה לבלתי תקינים פוליטית – לאחרונה היא חוותה וכובשת את מקומה בין מדעי החברה, ומאפשרת לדבר על נטיות של תרבויות, גם אם לא על תכונות של אומות, מבלי ששיח זה ייפסל כגזענות.

להלן אנסה להצביע על כמה נטיות של התרבות הישראלית, כפי שהתבררו באמצעות הדימויים התקשורתיים שצמחו מהאירועים הדרמטיים של התקופה האחרונה. נראה שתקופה זו, שאני כולל בתוכה את שנת המדנים והפלגנות שקדמה לאסון 7 באוקטובר, לימדה אותנו משהו על עצמנו ועל שכנינו.

בשבועות הראשונים למלחמה הוצפה הרשת בתמונות חיילים ישראלים כשפניהם מעוטרות בשפמים שגודלו לאחרונה. ערוץ 12, ההולך ומסתמן כמדורת השבת מבחינת אחוזי הצפייה בו, התמלא בשבועות האחרונים בסרטונים המתעדים תליית דגלי ישראל בכל רחבי הארץ, במסגרת קמפיין של שידורי קשת. לאחרונה התווסף לסרטונים, כפסקול, השיר "כל הכי בוד" של יהורם גאון מהסרט "קובלנץ" ("כולם היו יודים עים אז טוב מאוד / למי, למי, יש יותר כבוד"), כמו גם כתוביות הנותנות כבוד לתולי הדגלים באתרים השונים. מהו ההקשר התרבותי של התופעות הללו?

לחיצת יד ישיבתית

מחקרו של האנתרופולוג דניאל בויאריץ על החברה היהודית האשכנזית באירופה של שחר העירן